

Redaktionelt forord

I dette nummer af *Nordiske Udkast* har redaktionen valgt at udgive et temanummer om kritik. Kritik bliver almindeligvis opfattet som noget negativt, som nedgørelse af andres standpunkter. På den måde overses, at kritik og udvikling er forbundet. Det er vigtigt for forskere at bidrage til social udvikling i praksis, og vi ser en tendens til at underbetone eller overse kritik som en forudsætning for at kunne deltage i udviklingsprocesser og vise forskningens sociale relevans. Men vi mener, at i disse tider, hvor vi falder over den ene krise efter den anden, er det vigtigt at understrege kritikens betydning for udvikling. Mange problemstillinger bliver revet fra hinanden, hvor parterne indtager hver deres principielle ideologiske standpunkt med særlige perspektiver og 'meninger'. Det er dog vigtigt at samle problemstillinger, se dem i deres sammensathed, og her kan kritik udvikle forståelse og forbinde forskelle i problematiske sager, bidrage til at etablere indsigt, viden, og forståelse. For at vise, at kritik også selv er et sammensat begreb, der afspejler forskernes teoretiske tilgang, har vi inviteret en række forskere og kommende forskere til at diskutere deres forståelse af kritik. Nummerets artikler fokuserer derved med forskellige forståelser på forskellige sider af kritikbegrebet. Vi præsenterer diskussioner af kritikken som nødvendig for at finde det fælles i det forskellige, kritik som ideologikritik og interpellation, som fremadrettet og bagudrettet, som standpunkt med affirmative og negative sider, og endelig kritik som subjektets samfundskritiske potentiale.

Temanummeret lægger ud med en artikel af Peter Busch-Jensen: *Kritik – en udfordrende nødvendighed*. Ud fra en socialpsykologisk og filosofisk vinkel tager forfatteren udgangs-

punkt i de udfordringer, forskere og studerende i dag konfronterer i arbejdet med kritisk tænkning – kritikken har med andre ord vanskelige betingelser i vor tid samtidig med, at den er en nødvendig for både (ud)dannelse og forskning. Artiklen diskuterer kritikens 'hjemløshed' og nye betingelser samtidig med, at den fremlægger både kritikens nødvendighed og 'interne dilemmaer og strid'. Her gennemgås på den ene side, hvad der kaldes social kritik, inspireret af bl.a. Marx og på den anden side kulturrefleksiv kritik, inspireret af bl.a. Foucault. Derefter og herigennem diskuteres kritikken af kritikken selv og forfatteren opfordrer til at tænke sammensat om wicked problems og til at lægge vægt på betydningen af samarbejde og at forstå at menneskers 'forskellighed tilhører det fælles og er en central demokratisk ressource'. Det lægger op til en særlig udfordring for kritisk arbejde: I kritikken at kunne formulere 'den andens' standpunkt på måder, der kan godtages af den anden – at indleve sig uden at miste kritisk sans og at være kritisk uden at miste indlevelse.

At engagere sig i modstand og det *at ville* – eller ikke at ville – *gøre modstand* er omdrejningspunktet i Sebastian Tobias-Renstrøms artikel 'De forførte som oprørere'. Her følges en teoretisk nysgerrighed på, hvordan man kan forstå en *manglende* kritisk handling, under uddannelsesmæssige forhold, der fremstår problematiske for de studerende. Dette bliver et afsæt for at undersøge *begæret* – her for oprøret – og hvordan begæret må forstås i relation til et system, der i høj grad lykkes med at negere eller om dirigere det, således at det ikke udmøntes i en handlet kritik, i form af åbent oprør. Artiklen er således en teoretisk afsøgning af spørgsmålet om, hvordan man vil – eller kommer til (ikke) at ville – oprøret; altså

en særlig udmøntning af kritikken. I artiklen udfoldes dette spørgsmål med afsæt i Stieglers filosofi samt Rosas sociologi, og der argumenteres for, hvorledes et nyt mulighedsrum potentielt kan opstå gennem ideologikritikken som interpellation (med henvisning til Nissen). Artiklen argumenterer for, hvorledes begæret for oprøret er en forudsætning for, at oprøret bliver en reel handlemulighed, og diskuterer, hvori mulighederne for at vække dette begær ligger. Artiklen opfordrer i forlængelse heraf til en re-artikulering af, hvad det vil sige at være 'en god studerende', der drager omsorg for sig selv og sin uddannelse, og hvordan dette kan være et produktivt og frugtbart sted for de studerende at stille sig.

Artiklen af Bank, Staunæs og Raffnsøe er i tidens ånd et eksperiment med artikelformen. I stedet for at en forfatter nedfælder sine tanker, eller i stedet for at en forfatter bliver udspurgt af en interviewer om sine tanker, diskuterer tre forfattere en sag, her kritik, og lader hver deres standpunkt komme frem. Herved er der ikke en dyrkelse af en særlig forfatters særlige tanker, men debatten mellem de tre forskere handler om et mellemværende, om en for deres tilgangs karakteristiske måde at forstå kritik på. Der er således ikke langt mellem forfatterens positioner, det er ikke positivist og kontekstualist, der diskuterer. Men formen er et brud med normativitet og den alvidende forfatter. Man kan skelne de tre forfatteres positioner. Til hinandens udsagn tilføjer de kommentarer der trækker i andre retninger, samtidig med at de ofte betoner en enighed.

Deres mellemværende er at bestemme, hvad de omtaler som negativ og positiv kritik. Negativ kritik bliver karakteriseret som vendt mod det faktiske, det fortidige, den kan være et forsvar i en truet sammenhæng og etablerer en beskyttet kreds om individet som subjekt. Der skelnes mellem forskellige former for negativ kritik, bl.a. slåbrokkritikken, som foretages med eftertanke i en lænestol ved pejsen, og

killjoykritikken, som med befriende fryd lægger negative forhold for dagen, den lille lækre paranoide tese, der giver energi.

Affirmativ kritik karakteriseres som vendt mod det virtuelle, det mulige og fremtidige. Der skelnes mellem forskellige former for affirmativ kritik, den positive energi, der kommer af at vide, at der er ukendte muligheder, den generøse crusing omkring utopierne.

Det er således tydeligt, at kritik forbindes med standpunkter og emotioner, og debatten ender op med at slå fast at kritik er en dyd.

I forlængelse af den eksperimentelle form blev det også aftalt, inden artiklen blev skrevet, at reviewernes kommentarer og forfatterens svar skulle bringes i tidsskriftet efter artiklen. For os er det et vigtigt brud med princippet om anonymt (dobbel-blindt) review. Forskning består jo af diskussioner og gensidig kritik mellem forskere, der arbejder med et fælles problem, men fra forskellige teoretiske ståsteder, så hvorfor ikke fortsætte artiklens diskussion ved at lade reviewerne diskutere med. Reviewernes og forfatterens kommentarer er i eksperimentets ånd samskrevet af de tre forskellige reviewere. Således optræder både reviewernes kommentarer samt forfatterens svar som selvstændige bidrag, der kan læses i sammenhæng med artiklen.

I Simo Køppe og Sebastian Tobias-Renstrøms artikel "Resistenspunktet" diskuteres, hvorvidt subjektet har et samfundskritisk potentiale, ud fra den præmis, at subjektet er en samfundsmæssig skabelse. Det åbner for spørgsmålet, *hvorvidt og på hvilken måde* subjektet kan hæve sig over sin egen samfundsmæssighed i kritikken. I artiklen udlægges og videreudvikles freudomarxisten Krovozas begreb om *resistenspunktet*: et begreb, som skal bruges til at forklare os, hvorfor subjektet altid-allerede rummer et kritisk potentiale i relation til den samfundsmæssighed, som egentligt er med til at danne det. Artiklen situerer resistenspunktet som et udgangspunkt for kritikken i det konkrete levede liv, hvor

ingen sætter sig ned og abstrakt reflekterer over tilværelsen, men gør det som et led i nogle bestemte praksisformer under en bestemt samfundsmæssighed. Artiklen diskuterer, blandt andet med henvisning til Ødipuskomplekset, to forskellige former for *kritisk refleksivitet*: det kritiske forhold til, om man får det man vil have, og hvorfor man overhovedet vil have det. Slutteligt kobles artiklens kritikforståelse til et begreb om affirmativ kritik og der afsøges en slags 'kritikkens mulighedsrum' i et begreb om kollektivet. Man kan således sige, at artiklen søger at reflektere over kritikkens placering i det dialektiske forhold mellem person og samfund; og der argumenteres for, at det er i forholdet mellem, *hvem jeg skal blive til* som interpellation, og *den jeg bliver til* som led i deltagelsen, at den konkrete utopi kan udfoldes som kritik af ideologien.